

Na „informačnom rybolove“ ... Konferencia INFORUM 2015

Aktuálny ročník konferencie INFORUM 2015 niesol podnázov – Zlatá ryбка v informačných vodách. Aj naša redakcia sa tohto informačného rybolovu zúčastnila a stala sa dokonca i mediálnym partnerom konferencie. Čo sa nám podarilo na tomto významnom „informačnom rybolove nachytať“ alebo presnejšie zachytiť, prinášame vám v nasledujúcom článku.

Dvadsiaty prvý ročník konferencie INFORUM sa konal od 26. – 27. 5. 2015 už tradične v priestoroch Vysokej školy ekonomickej v Prahe (VŠE). Ako vo svojom úvodnom slove pri otvorení konferencie potvrdil aj **Petr DVOŘÁK**, prorektor pre študijnú a pedagogickú činnosť na VŠE, ide o veľmi významnú konferenciu, o čom vypovedá jej obsahová štruktúra, a tiež záujem účastníkov.

„*Oblasť, ktorou sa zaoberáte je pre vysoké školy a vedu čím ďalej dôležitejšia,*“ zdôraznil Dvořák a zároveň pripomenul, že mu je poteším, že práve VŠE môže už po sedemnástykrát poskytnúť zázemie pre konferenciu INFORUM.

Prvý deň aj so slovenských posterom

Počas dvoch dní si mohli účastníci vybrať z rôznych tém týkajúcich sa informačnej vedy, informačných zdrojov a podobne.

V prvý deň sa diskutovalo na témy: vyhľadávanie, zabezpečenie a správa elektronických informačných zdrojov, digitálne sprístupňovanie kultúrneho dedičstva či e-knihy.

Pri téme elektronických zdrojov sa hovorilo napríklad o Centrálnom portáli knižníc, discovery službách v knižniciach, sociálnych sieťach či takzvaných big dátach.

Na problematiku digitalizácie kultúrneho obsahu v Českej republike (ČR) sa globálne zamerala prezentácia z Ministerstva kultúry ČR. Ďalšie prezentácie sa týkali napríklad certifikácie Národnej digitálnej knižnice či open source riešení pre tvorbu a archiváciu digitálnych dokumentov – ProArc. Zaujímavou bola tiež téma digitalizovania starých tlačí v rámci projektu Google Books.

Pri e-knihách sa účastníci dozvedeli z prezentácií o prehľade ponúk e-knží, o platforme ProQuest Ebook Central, ktorá poskytuje flexibilné možnosti pre sprístupňovanie e-knží, ale aj o praktických skúsenostiach z knižnice v Českých Budějoviciach.

K tejto problematike si dovoľme doplniť aj podnet, ktorý sme získali od **Jiřího PAVLÍKA** z Univerzity Karlovy v Prahe, ktorý bol jedným z prednášateľov v tejto sekcii. „Pro knihovny na Slovensku bych rád uvedl možnosti vypůjčování e-knih v čestine a ve slovenštine od poskytovatelů eReading.cz, EBSCO, Proquest. Zatím výpůjčky e-knih v čestine a ve slovenštine využívají Krajská knihovna v Žiline a Státní vedecká knihovna v Banské Bystrici, co vím.“

Na záver prvého konferenčného dňa sa predstavili so svojimi prezentáciami aj účastníci posterovej sekcie. Medzi nich patrila tiež jedna prezentácia zo Slovenska. Predniesla ju **Zuzana PRACHÁROVÁ** zo Slovenskej národnej knižnice (SNK). Jej poster sa venoval marketingovej stratégii SNK v Martine na podporu využívania elektronických informačných zdrojov (EIZ).

Vo svojej prezentácii zdôraznila, že medzi marketingové formy prezentácie EIZ v SNK patrí predovšetkým web, sociálne siete, vzdelávanie, média, Týždeň slovenských knižníc a rôzne štatistiky.

Pani Prachárová sa s nami podelila aj o svoj podnet z tohtoročného INFORUM: „Konferencia Inforum 2015 bola pre mňa vysoko hodnotná, pretože som na nej získala množstvo nových informácií ohľadne noviniek v oblasti elektronických informačných zdrojov, v diskusií s kolegyňami z NKP Praha som sa viac dozvedela o projekte 'Ptejte se knihovny' a zároveň aj jednotlivé diskusie po niektorých príspevkoch boli pre mňa maximálne doplnujúce a vysvetľujúce. Jednotliví vystavovatelia ma bližšie oboznámili so svojimi produktmi EIZ. Získala som cenné informácie ohľadne nákupu e-knží na základe požiadaviek čitateľov tzv. PDA. Táto informácia odznela vo viacerých príspevkoch. Pre mňa boli dôležité aj informácie ohľadne získavania štatistík, českého webového archívu a českej národnej článkovej bibliografie.“

V prvý deň odznelo v spomínaných odborných sekciách celkovo pätnásť prezentácií. Štrnásť prezentácií obohatilo posterovú sekciu.

Okrem prezentácií v sekciách je potrebné spomenúť tiež úvodné prednášky zahraničných hostí. O budúcnosti dokumentov hovorila **Lyn ROBINSONOVÁ** z Veľkej Británie. Vo svojej prezentácii zdôraznila napríklad takzvaný informačno-komunikačný reťazec. Ten zahŕňa kroky od tvorby dokumentu cez jeho disemináciu, manažovanie a organizáciu až po konkrétne využitie.

O tom, že niekedy menej je viac, respektíve, že nie vždy musia mať akademické knižnice všetko čo sa týka zbierok, hovoril **Michael LEVINE – CLARK z USA**. Jeho prezentácia si položila rečnícku otázku: „Môžeme mať všetko? A chceme mať všetko? Téma efektívnej akvizície v knižniciach na základe požiadaviek čitateľov tzv. PDA sa venoval **Päli HERMOD BAKKA**.

Tieto prezentácie patrili ešte k otvoreniu konferencie.

Spýtajte sa Národní knihovny, kto vyhral Cenu INFORUM 2015

Po informačne bohatom prvom konferenčom dni nasledovala menej oficiálna časť. Takzvaný Infomejdan je vždy späť aj so slávnostnou chvíľou, ktorou je odovzdávanie Ceny INFORUM 2015.

„O ceně INFORUM rozhodují hlasováním sami účastníci konference. Součástí každé přihlášky pro české i slovenské účastníky je přehled nominací a každý účastník může přidělit hlas jedné z nich. Zvítězí ta nominace, která získá nejvíce hlasů,“ doplnila nám k Cene INFORUM Jana MACHONSKÁ z organizačného tímu konferencie INFORUM.

V tomto roku si víťazstvo odniesla Národní knihovna v Prahe za vytvorenie nového modulu pre správu referenčnej služby „Ptejte se knihovny.“ Táto služba bola prezentovaná i v posterovej sekcii konferencie. Ako sa uvádza v popise tejto služby v rámci nominácie do súťaže: „Nominaci si projekt zaslouží i díky péči Národní knihovny, která neusnula na vavřínech úspěšného projektu, ale věnuje se i jeho vylepšování. Nominaci si zaslouží i všechny aktivně zapojené knihovny, které pomáhají vytvářet obecnou představu, že knihovnické je člověk, který všechno ví (protože ví, kde to hledat :-).“ Odborná porota zhodnotila, že si zaslúži nielen nomináciu, ale aj víťazstvo.

Druhá cena bola udelená mimoriadne docentovi Milanovi Špálovi z 1. lekárskej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe. Organizátori konferencie ocenili týmto jeho dlhoročný prínos ku konferencii.

Širšie súvislosti – trendy – hodnotenie vedy

Druhý konferenčný deň otvorili dve sekcie. Prvá zaujala tých účastníkov, ktorí sa zaoberajú informáciami v širších súvislostiach. Ako témy na diskusiu boli tentokrát ponúknuté napríklad Europeana Cloud, rozpoznávanie a indexovanie knižných obsahov či pojem digitálne informačné kurátorstvo a jeho využitie vo vzdelávaní. S touto témou prišiel **Michal ČERNÝ** z Masarykovej univerzity v Brne, ktorý je dobre známy aj čitateľom nášho časopisu, ako autor viacerých článkov.

Ako popisuje jeho prezentácia: „Digitální kurátorství (digital curation) je souborem činností, které vedou k uchování digitálních materiálů a jejich zpřístupnění. Informační kurátorství (information curation), je pojmem velice obsáhlým a zahrnuje vlastně libovolnou kurátorskou činnost spojenou s informačními artefakty. Digitální informační kurátorství je kombinace obojího.“

Ako nástroje pre digitálne informačné kurátorstvo uvádza napríklad BIBBLO, ktoré spája video, audio, knihy, články či PINTEREST, ktorý pracuje predovšetkým s obrázkami alebo blogovaciu platformu TUMBLR.

K informáciám o prezentácii pripájame aj postreh Michala Černého k tohtoročnej konferencii INFORUM: „Osobně považuji konferenci za mimořádně pozoruhodnou především z důvodu určité interdisciplinarity. Na jedné straně je v ní ukotveno téma elektronických informačních zdrojů, ale současně je na ně nazíráno z řady pohledů, které jsou překvapivé či inovativní, dávající člověku možnost téma promýšlet do hloubky a nacházet v něm nové perspektivy, inspirace nebo výzkumná témata. EIZ jsou zde prezentovány jako společný odrazový můstek pro téměř libovolnou činnost symbolického analytika pohybujícího se v informační společnosti, jako určitý fundament, díky němuž lze v informační společnosti efektivně pracovat, komunikovat, sdílet své myšlenky a poznatky.“

Tí, ktorí skôr hľadajú trendy v uchovávaní a sprístupňovaní informácií si mohli vypočuť prezentácie a diskutovať k problematikám, ako sú štatistiky využívania článkov v online repozitároch, ochrana autorských práv a osobných údajov v cloude. Českí kolegovia určite ocenili témy, ako český webový archív alebo česká analytická bibliografia.

Závěrečná sekcia patrila hodnoteniu vedy. Miesto tu mali skúsenosti s využívaním EIZ pri hodnotení vedy či informačná a publikačná stratégia mladých vedcov.

A ako to už k správne ukončeniu konferencie patrí, nechýbali na záver poďakovania či už organizátorom podujatia, partnerom, ale i samotným účastníkom. Veľmi si vážime, že sa medzi mediálnymi partnermi spomenula aj naša redakcia slovenského časopisu *ITlib. Informačné technológie a knižnice*. Tým sa mohol časopis stať súčasťou tejto významnej konferencie, ku ktorej INFORUM patrí a mohli sme si tak aj my „zaloviť“ v informačných vodách.

Konkrétnejšie informácie o podujatí aj s prezentáciami a odkazom na zborník z konferencie nájdete na oficiálnej webovej stránke – www.inforum.cz.

Cenu INFORUM 2015 tento rok prevzala Národná knižnica v Prahe za projekt – Ptejte se knihovny – nový modul pre správu PSK. Nominácia na ocenenie hovorí: „Ptejte se knihovny je virtuální referenční služba. ... Jedná se o příkladný kooperační projekt, který podporuje služby všem uživatelům systému knihoven a jeho provozování aktivní nebo pasivní formou („dáme si web link“) pomáhá i těm nejmenším knihovnám zprostředkovat faktografickou službu široké veřejnosti. Je-li nějaký projekt plně v souladu s vizemi Koncepce rozvoje knihoven 2011 – 2015, pak je to tento projekt. V roce 2014 byl pro potřeby Ptejte se knihovny vyvinut nový modul pro správu.“ My sme sa opýtali Karolíny KOŠTÁLOVEJ, čo hovorí na projekt ona sama, ako jedna zo zainteresovaných do projektu a zároveň tiež jedna z víťaziek Ceny INFORUM 2015.

Na aktuálnom ročníku konferencie INFORUM ste v rámci posterovej sekcie prezentovali nový modul pre správu referenčnej služby – Ptejte se knihovny. Zároveň ste s týmto projektom získali i ocenenie Cena INFORUM 2015. Na aké novinky tejto služby by ste najviac upozornili?

„Inovované je v podstatě celé technické zázemí služby. Vznikl modul pro správu Ptejte se knihovny, jehož prostřednictvím zapojené knihovny centrálně přijímají a vyřizují dotazy a mohou je zveřejňovat v archivu služby. V rámci modulu je možné dotazy mezi knihovnami i předávat a zabudovaný je také nástroj, který kontroluje dodržování lhůt při zpracování jednotlivých dotazů. Nově lze archiv Ptejte se knihovny sklízet přes OAI-PMH, tuto změnu bychom chtěli využít např. pro lepší zapojení archivu do Jednotné informační brány.“

Pro uživatele jsme připravili nový vzhled stránek a možnost položit dotaz nejen podle oboru, ale také podle regionu. Řada dotazů má regionální charakter a chtěli jsme tak nabídnout cestu, jak tyto dotazy efektivně nasměrovat ke vhodným knihovnám. Upravený vzhled stránek se například projevil na častějším využívání chatu. Snažíme se také službu co nejvíce zpřístupnit i pro mobilní zařízení, takže kromě vzhledu, který se lépe přizpůsobí menším obrazovkám, jsme připravili i mobilní aplikaci Ptejte se knihovny pro platformu Android a aktualizovali již existující aplikaci pro iOS.“

Ako sa táto zmena „rodila?“

„Jedním slovem: těžko. Služba Ptejte se knihovny má za sebou už poměrně dlouhou historii. Ve skutečně kooperativní podobě funguje od dubna 2004 a za tuto dobu se mezi knihovnami i veřejností snad již etablovala. Potřebu „nějak“ změnit poměrně jednoduchý technický mechanismus, na jehož principu Ptejte se knihovny fungovalo, jsme cítili již v letech 2012 – 2013. Nedílnou součástí služby Ptejte se knihovny je totiž i veřejně přístupný archiv odpovědí, jehož budování pomocí existujících nástrojů bylo časově náročné a pro knihovníky velmi nepohodlné. Na druhé straně ze statistik využívání vyplynulo, že archiv navštěvuje řada uživatelů. Dlouho jsme tedy přemýšleli především jak budování archivu více zautomatizovat a zjednodušit. Při všech úvahách jsme se však vždy dostávali ke stejnému řešení – pokud chceme vytváření archivu na ‘jeden klik’, pak musí být veškeré zodpovídání dotazy dostupné na jednom místě. Znamenalo by to tedy kompletně otočit technické řešení služby, které sice umožňovalo ‘centrálně’ zadat dotazy všem zapojeným knihovnám prostřednictvím webového formuláře, ale v dalším kroku dotaz pouze e-mailem odeslalo příslušné knihovně. V tu chvíli se ztratila jakákoliv vazba na dotaz, knihovna jej dále zodpovídala tazateli prostřednictvím své e-mailové schránky. Poměrně dlouho jsme zvažovali, zda se máme pustit do tak radikální změny a jak by na ni reagovaly spolupracující knihovny. Na jaře 2013 jsme se rozhodli uspořádat anketu mezi uživateli služby Ptejte se knihovny a spolupracujícími knihovnami a zjistit, jak jsou se stávajícím stavem spokojeni a kam by si přáli, aby se Ptejte se knihovny ubíralo. Výsledky obou anket ukázaly, že knihovny ani sami uživatelé služby by v principu proti změnám nebyli. Důležitá pro nás byla i praktická zkušenost s technickým zázemím národní virtuální referenční služby, kterou provozuje Korejská národní knihovna. V roce 2014 bylo na jaře vypísáno 2. kolo dotačního programu VISK 8/B Ministerstva kultury ČR. Provoz a běžný rozvoj Ptejte se knihovny je hrazen z rozpočtu Národní knihovny ČR. Částka vyhrazená pro tyto účely by však nebyla dostačující, pokud bychom chtěli vytvořit novou verzi služby. Rozhodli jsme se proto podat projekt na vytvoření nového modulu pro správu Ptejte se knihovny a další související změny do zmíněného programu VISK 8/B. Projekt byl schválen, nicméně na jeho realizaci jsme měli pouze šest měsíců. Od července do prosince 2014, tak pro nás byla některá období velmi hektická. V létě se velká část týmu Ptejte se knihovny soustředila na přípravu scénářů, které podrobně popisovaly funkce a chování nového modulu pro správu Ptejte se knihovny, přípravu nové grafiky pro portál, definici nově připravované aplikace pro platformu Android atd. Na straně technické podpory pak probíhal vývoj, který byl v některých ohledech komplikován tím, že jednotlivé připravované funkce na sebe navazovaly a bez dokončení ‘základního tvaru’ modulu pro správu Ptejte se knihovny se nemohlo začít připravovat nové systémové rozhraní XML API a bez tohoto rozhraní nešlo vyvíjet novou mobilní aplikaci. V průběhu podzimu jsme postupně zkoušeli jednotlivé verze modulu pro správu PSK a ladili novou grafiku. Od konce prosince 2014 byl náš čas vyhrazený zejména intenzivnímu testování funkčnosti nového modulu pro správu Ptejte se knihovny. Na toto období navázala v lednu 2015 příprava manuálu pro spolupracující knihovny, série školení pro zapojené knihovny v únoru 2015 a vše vyvrcholilo spuštěním nové verze Ptejte se knihovny 2. 3. 2015.“

Podľa dostupných informácií je aktívne zapojených do tohto projektu 88 českých knižníc. Plánuje sa rozšíriť ich počet? Ak áno, akú cestu oslovenia nových knižníc zvolíte?

„V tuto chvíľu je do služby Ptejte se knihovny aktívne zapojeno 90 knihoŤen, ďalšiu službu podporujú tí, že na své stránky umístit její logo. Budeme rádi, pokud o aktivní spolupráci projeví zájem i další knihovny, i když aktivní 'nábor' nových knihoven nyní neplánujeme. Spíše přemýšlíme o tom, jak dál propagovat službu přímo vůči jejím potenciálním uživatelům. Část veřejnosti se k jejímu využití dostane přes vyhledávače Google nebo Seznam, které indexují obsah archivu Ptejte se knihovny. Další skupina uživatelů přichází na základě informací, jež najdou buď na stránkách svých knihoven, nebo získají přímo v knihovně díky knižním záložkám či plakátům Ptejte se knihovny. Zajistě však ale existují i další cesty, jak bychom je mohli upozornit na to, že knihovny umí nalézt odpověď rychle a zdarma.“

„Zapojené knihovny nám svoje náměty a zkušenosti zasílaly již od únorových školení a pomohly nám svou aktivitou najít i některé chyby neodhalené během testování. Na začátku června 2015 jsme požádali všechny zapojené knihovny o vyplnění dotazníku, který by nám pomohl shrnout jejich dosavadní poznatky pro třech měsících provozu nové Ptejte se knihovny. Chtěli jsme vědět, zda jim vyhovuje práce s novým modulem pro správu Ptejte se knihovny, jak hodnotí nové stránky a také, zda považují způsoby zadávání dotazů za optimální. Na dotazník odpověděly cca 2/3 zapojených knihoven a velmi mile nás potěšilo, že obecně k samotnému ovládní modulu pro správu Ptejte se knihovny nemají výraznější připomínky, jeho ovládní je pro ně pochopitelné a obecně akceptovaly jeho používání. To, že si knihovny nový modul pro správu Ptejte se knihovny osvojily, vyplývá i ze statistik. Za první tři měsíce provozu knihovny zodpověděly 789 dotazů, z toho přes 41 % dotazů je možné nalézt ve veřejně přístupném archivu Ptejte se knihovny. S naprostou většinou dotazů jsou knihovny schopné zodpovědět vlastními silami a předání dotazu jiné knihovně bylo zatím využito v 25 případech.“

Malou anketu pro uživatele bychom chtěli připravit na září nebo říjen 2015. Rádi bychom se i jich zeptali, jak jim vyhovuje nové uspořádání stránek či způsob zadávání dotazů. Nově jsme veřejnosti nabídli možnost komentovat dotazy zveřejněné v archivu Ptejte se knihovny. Velkým překvapením je pro nás množství komentářů, jejich struktura a také fakt, že pouze minimum komentářů nemůžeme vzhledem k jejich vulgárnosti nebo bezobsažnosti zveřejnit. Do této chvíle jich uživatelé zadali cca 90, z toho část komentářů doplňuje informace zveřejněné v archivu o nové údaje či zdroje, což nás velmi těší. Přibližně v polovině případů uživatelé zadali prostřednictvím komentáře nový dotaz, který zpravidla tematicky souvisí s komentovanou odpovědí z archivu Ptejte se knihovny. O polovinu se také zvýšilo využívání chatu Ptejte se knihovny, který je nyní na úvodní stránce služby více vidět, a i to je pro nás skvělou zprávou.“

A čo hovoria Vaše skúsenosti? Čo na novom module najviac oceňujete Vy osobne?

„Po celé dlouhé anabázi, která začínala před několika lety stádiem mírného váhání a pochyb, pokračovala přes kolotoč příprav, náročnou 'šňůru' školení a končila napnutým čekáním na reakce knihoven a první zodpovězené dotazy, jsme myslím všichni z týmu, který provoz Ptejte se knihovny zajišťuje, rádi, že jsme sebrali odvalu a do změny se pustili. Národní knihovna ČR je správcem Ptejte se knihovny a po více než 11 letech existence služby má nyní k dispozici nástroj, který jí přináší komplexní pohled na její vnitřní provoz. Nově máme např. přístup ke všem dotazům zadaným v rámci celého systému. V některých ohledech jsme se museli naučit s těmito informacemi a jejich množstvím pracovat. Rozhodnout se, zda máme bránit uživateli zadat jeden a tentýž dotaz paralelně více knihovnám. Naučit se, které komentáře ještě můžeme zveřejnit a které, byť je nám to velmi líto, musíme zamítnout. Zvážit, kdy a zda je potřeba kontaktovat knihovnu, která překročila lhůtu pro zpracování dotazu. I pro nás je to tedy nová situace a i když jsme si modul pro správu Ptejte se knihovny sami navrhli, úloha správce, který má přístup ke všem údajům, nás někdy staví do ne zcela příjemných situací. Knihovny měly v průběhu přípravy nového modulu možnost jeho jednotlivé funkce komentovat a ovlivnit tak jeho výslednou podobu. I přesto jsme však novým modulem spolupracujícím knihovnám hodně později způsobil práci při zodpovídání dotazů. Proto jsou pro mě možná ve výsledku nejcennější pozitivní reakce knihoven na jeho používání.“

Cena INFORUM je akousi známkou kvality pre projekt. Sú nejaké plány do budúcnosti, ktoré by túto kvalitu posunuli ešte ďalej?

„Vážíme si toho, že účastníci konference Inforum letos své hlasy dali právě Ptejte se knihovny. Cena INFORUM je pro nás určitě závazkem, abychom se snažili Ptejte se knihovny dál rozvíjet ku prospěchu knihoven a veřejnosti. Stávající podobu modulu pro správu Ptejte se knihovny chápeme jako verzi 1.0, která se bude dál proměňovat podle požadavků knihoven.“

Již při uvádění nového modulu pro správu do ostrého provozu jsme si uvědomovali, že některé funkce v modulu chybí (např. možnost vést rozsáhlejší komunikaci s uživatelem výhradně prostřednictvím modulu pro správu Ptejte se knihovny či předat dotaz prostřednictvím modulu jinému pracovišti knihovny) a nebo mohou být nastaveny přísněji, než by knihovnám vyhovovalo (např. četnost zaslání upozornění na končící lhůtu pro zpracování dotazu a upomínek po vypršení této lhůty). Do ostrého provozu jsme tak vstupovali s rizikem, že právě tyto funkce budou knihovnám chybět, respektive jejich nastavení se může po čase stát předmětem diskuze na základě praktických zkušeností. Z odpovědí některých knihoven v dotazníku vyplynulo, že právě četnost zaslání upomínek bude pravděpodobně nutné zkorrigovat a případně se i zamyslet nad dalšími úpravami pokud jde např. o zmíněné předávání dotazů v rámci jedné instituce.“

Periodicky se objevují i názory, že by způsob zadávání dotazu měl být pro tazatele více bezbarierový. Tj. že bychom neměli po uživateli chtít, aby se rozhodoval mezi dotazem položeným podle oboru nebo regionu. I o této variantě jsme v rámci projektu přemýšleli, bohužel se nám v tu chvíli nepodařilo nalézt model, který by umožnil dotazy distribuovat s přihlednutím k oborům či regionům, jež knihovny garantují. Toto tedy pro nás zůstává nadále úkolem do budoucnosti.“

Mgr. Eva Vašková

eva.vaskova@cvtisr.sk

(Centrum vedecko-technických informací SR)